

PéNZ és integráció

Robert M. Fishman–Anthony M. Messina (szerk.): The Year of the Euro. The Cultural, Social and Political Import of Europe's Common Currency

University of Notre Dame Press, Indiana, 2006, 328 oldal

A tanulmánykötet *Az euró éve (The Year of the Euro)* című konferencia¹ előadásainak anyagából tizenkét tanulmányt közöl. Az előadássorozat megrendezésének és a könyv későbbi – 2006-os – megjelenésének apropóját az euró mint fizetőeszköz megjelenése adta, amely fontos mérföldkövet jelentett az európai integráció történetében. Mivel az euró – 2002. januári – bevezetése nem csupán gazdasági kérdés, a könyvben található írások kísérletet tesznek a jelenség politikai, társadalmi és kulturális szempontból történő megközelítésére is.

A szerzők többsége számára az alapvető kérdést az jelentette, hogy milyen társadalmi és politikai konfliktusokat okozhat az Európai Unió belül az új kontinentális pénznem bevezetése. Milyen hatással van a nemzeti és az európai identitás kérdéskörére? És vajon képes lesz-e az európaiság eszméje egy nemzetek feletti entitássá válni a monetáris változások hatására? Hogyan fogadják az euróövezet polgárai a pénzügyi változást?

A könyv négy részre osztható fel. Az első rész az euró kialakulásának történelmi hátterét és szociokulturális jelentéseit vizsgálja. A második rész azt a kérdést veszi górcső alá, hogy az új pénznem milyen befolyással lehet az identitás és a társadalmi cselekvés alakulására. A harmadik rész az euró társadalmi megítélésének kérdéskörével foglalkozik. A könyv utolsó része pedig a tagországok eltérő politikai és jogi rendszereit vizsgálja abból a szempontból, hogy ezek milyen intézményi kereteket biztosítanak a közös fizetőeszköz bevezetéséhez.

Első rész (Contextualizing the Euro). *Jacques E. C. Hymans* írásában a papírpénzek fizikai megjelenésének történeti változását osztályozza. Szerinte a pénzek grafikai megjelenése szimbolikusan reprezentálja a különböző történelmi korok politikai és társadalmi áramlatait. Ronald Inglehart modernitáskonceptiójára támaszkodva rámutat, hogy a bankjegyek is egyre nagyobb arányban fejezik ki a társadalmi egyenlőség, illetve az individualizmus eszmeiségét. Kutatásában először az ábrázolás alapján az állam–közösség–egyen, illetve a tradicionális–materialista–posztmaterialista tengely mentén osztályozza a bankjegyeket. Úgy látja, hogy napjainkra egyre nagyobb szerepet kap az individuáriumok ábrázolása, illetve a posztmaterialista értékek kifejezése a fizetőeszközökön.

Franciaországban az eurónak viszonylag gyenge társadalmi támogatottsága volt az 1990-es években. *John Merriman* esettanulmányában azt mutatja be, hogy milyen népszerűsítő kampányokkal támogatta a francia állam a fizetőeszköz bevezetését, és hogyan készítették fel a lakosságot az átállásra. Ennek ellenére az átállás során voltak problémák: például a lakosság – különösen az idősebb korosztály – és a kereskedelem féltelme a nagy értékű bankjegyektől és a váltás nehézségeitől. Nyelvhasználatban is változásokat hozott az új fizetőeszköz, sok addigi közmondást átfogalmazott a népnyelv, a frank helyett az euró kifejezést használva. Az átmenet nemzeti identitással kapcsolatos kérdéseket

¹ A konferenciának az amerikai University of Notre Dame The Nanovic Institute for European Studies adott otthont 2002. december 6. és 8. között.

is felvetett Franciaországban. Merriman ezt a problémát a standardizálódás térnyerésével és a nemzeti sajátosságok háttérbe szorulásától való félelemmel magyarázza. Úgy véli, hogy az új pénz a bevezetése a sok szkeptikus hang ellenére sem hozott jelentős társadalmi változást.

Második rész (Implications of the Euro for Political and Social Identities). A nemzet-államok létevel függ össze a pénz szimbolikus jelentése. *Thomas Risse* identitásképző szerepük szempontjából is érdemesnek látja a fizetőeszközök tanulmányozását. Az Eurobarometer által Olaszországban, Németországban és Nagy-Britanniában végzett összehasonlító kutatás alapján arra jutott, hogy nemigen lehet általános következtetéseket levonni, mert a vizsgált országok lakosainak az euróval kapcsolatos attitűdjei meglehetősen nagy szóródást mutattak.

Robert M. Fishman tanulmánya egy speciális esetet, a katalán identitás kérdését vizsgálja meg az euró bevezetésén keresztül. Úgy véli, az új pénznem által egyre több lehetőségük nyílik a katalánoknak a nemzetközi kapcsolataik kiszélesítésére és a spanyol kultúráról való függetlenedésre. Ezzel párhuzamosan, a kérdés szimbolikus jelentése kevésbé fontos a katalánoknak, az euró érkezését meglehetősen gyakorlati dologként értékelik. *Fishman* tanulmányával felhívja a figyelmet arra, hogy nem lehet az identitás és az euró kérdéskörét általánosságban vizsgálni, mivel az egységes trendekkel szemben elképzelhetők eltérő individuális értelmezések.

Mabel Berezin írásában különböző európai uniós és nemzetközi civil szervezetek állásfoglalásait elemzi. Ezek alapján arra a megállapításra jut, hogy a közös pénz nem lehet szükségszerűen identitásszervező erő. Az „euróval fizetek, európai vagyok” felismerésen alapuló logika nem alkalmas az identitás megteremtésére és fenntartására. Úgy látja, inkább az idő, a szokások, a történelem, a kultúra és az intézmények lehetnek hatással az identitás formálására. Idő kérdése, hogy az európai identitás habitussá váljék, de ezt nem fogja a közös pénznem megteremteni, csupán szimbolikusan reprezentálni.

Harmadik rész (Parameters of Popular Support for the Euro). *Christopher Anderson* tanulmánya egy 2001-ben végzett közvélemény-kutatáson alapul. A kutatás során különböző országok lakóinak az új fizetőeszközzel kapcsolatos attitűdjeit mérte az emocionális és a gazdasági várakozások szempontjából. A kapott eredmények azt mutatják, hogy országonként igen erőteljes a vélemények polarizáltsága. Olaszország, valamint Írország esetében van legnagyobb hatása az euró bevezetésének az európaiság érzésének megteremtésére.

Az elmúlt három évtized politikai és társadalmi változásai kedveztek a szélsőjobboldali csoportok és politikai pártok megerősödésének. A bevándorlók és a menekültek megjelenésével ezek az eszmék szélesebb körben is támogatást szereztek, majd a nacionalista és idegenellenes attitűdökhöz később az euroszeptizmus is társult. *Anthony M. Messina* tanulmánya empirikus kutatások eredményeire támaszkodva azt vizsgálja, hogy azokban az országokban, ahol erős a szélsőjobboldali pártok befolyása, milyen megnyilvánulási formái vannak az euroszeptizmusnak. *Messina* rámutat, hogy a szélsőjobboldali pártok a szkeptikus tendenciák ellenére sem voltak képesek politikai tőkét kovácsolni az euró bevezetéséből. Elemzése során elsősorban Németországra összpontosított, ahol bár viszonylag alacsony a szélsőjobboldali pártok támogatottsága, feltűnően gyakori a bevándorlókkal szembeni negatív vélemény és az euroszeptizmus.

Negyedik rész (Implications of the Euro and EMU for Law, Politics, and Society). *Jane Jenson* és *Philippe Pochet* áttekinti a maastrichti szerződés – 1991 decembere – óta hozott európai uniós szociálpolitikai intézkedéseket, illetve azok társadalmpolitikai és

gazdasági hatásait. Ezek alapján úgy vélik, hogy hosszú távon az Európai Unió decentralizáltsága miatt sokkal rugalmasabb munkapiaci modellt kialakulására van esély, mint Amerikában. Viszont a jóléti állam eszméjén alapuló erőforrás-igényes szociálpolitikai modellek további működtetésére kevesebb lehetőség nyílik közösségi szinten.

Layna Mosley először bemutatja az országok közötti gazdasági különbségeket, a belépés előtti és utáni pozíciójukat, majd arra a kérdésre keresi a választ, hogy a nemzetközi pénzpiacoknak a tagországokra gyakorolt hatása mennyiben változott meg az európai Gazdasági és Monetáris Unió létrejöttével. A monetáris unió szabályozó szerepe – valamint az egységes valuta bevezetése – stabilizálja a gazdaságot, és rákényszeríti a kormányzatokat a kincstári konszolidációra, de a pénzpiacokon keresztül az egyes tagországok korlátozhatják egymás gazdasági autonómiáját, ez hosszú távon konfliktusokat generálhat.

Szemben a Jenson–Pochet-szerzőpáros elképzelésével *George Ross* és *Andrew Martin* úgy véli, hogy a monetáris unió szabályozó szerepe inkább negatív hatást fejt ki a tagországok belső politikájára. Elsősorban azért, mert beleszól a költségvetés bizonyos elemeibe, és arra kényszeríti az egyes kormányzatokat, hogy változtassák meg a nyugdíj- és az egészségügyi finanszírozás rendszerét, illetve a szegénypolitikát. Másrésztől a pénzügyi integráció során a monetáris unió a helyi költségvetések csökkentését szorgalmazza, ezzel további problémákat okozva a tagországoknak.

Julia Lopez tanulmányának központi kérdése, hogy az új közösségi jog 2002-es hatálybalépésével vajon érvényesülnek-e az egyes tagországokban a szociális kérdéseket (főként a munkások jogait) érintő új irányelvek, vagy konzerválódnak az eddigiek során bevett személetet tükröző szabályok. Bár a szerző arra a következtetésre jut, hogy az egyes megszilárdult rendszerekbe csak lassan szívárognak be a közösségi jog normái, de az Alapvető Jogok Kartája képes ezt a folyamatot ellensúlyozni azáltal, hogy a főként irányelveket tartalmazó „puha” európai jogrenddel szemben a karta kötelező érvényű szabályozást tart szükségesnek. Ennek a jogi dokumentumnak a léte alapvető fontosságú az erős szociális Európa, a foglalkoztatás, a szervezkedés és a sztrájkhoz való jog, a szolidaritás és a fenntartható fejlődés jövőjét illetően.

Philippe Schmitter provokatív hangvételű írásában két kérdést vet fel. Először is, az Európai Unió mekkora teret enged a politikai képviselők nemzeti szinten történő felelősségre vonásához? Másrésztől a monetáris unió mennyiben járul hozzá az Európai Unió demokratizálódásához? A demokratizálódás szempontjából a kicsi és kulturálisan homogén tagállamokat tartja a szerző veszélyeztetettnek. Úgy véli, hogy a redisztribúció és a társadalmi kockázatok elleni védelem magas szintje csökkenti a versenyt, és végső soron a demokratizálódás ellen hat.

Gönczö Viktor